

Lodovico Guicciardini, *Beschrijving van de hele Nederlanden, ook genoemd Nederduitsland*, Nederlandstalige uitgave uit 1612

P 384 – 392

(De bijvoegsels van Petrus Montanus in deze tekst zijn nog niet opgenomen en vertaald.)

Beschrijving van de stad Luik.

De stad die wij tegenwoordig **Luik** noemen, noemden de Latijnen 'Leodium', en is gelegen in het land dat Caesar in zijn *Commentaren*¹ beschrijft als de woonplaats van het volk dat toen de Eburonen werd genoemd. Door hun hoofdman en leidsman Ambiorix aangespoord, hebben ze Cotta en Sabinus, bevelhebbers van Caesar, door listen en belaging aangevallen en omgebracht. Ze vernietigden ook een heel legioen en vijf cohorten Romeinse soldaten die daar in garnizoen lagen. Hubert Thomas Leodius was een geleerd man, en dankzij de uitnemendheid van zijn kwaliteiten ook de eerste en de meest gewaardeerde secretaris van Paltsgraaf Frederik, keurvorst van het Heilig Roomse Rijk. Deze Hubert Thomas beschreef dit land, en beweert en houdt staande dat omwille van de moord op dit legioen de stad 'Liège' werd genoemd, en dat Ambiorix de ware stichter van Luik was. Omwille van zijn ondankbaarheid en ontrouw, werd Ambiorix samen met zijn volk zo heftig door Caesar vervolgd, en nooit meer met rust gelaten totdat hij hem had doen sterven. Anderen houden het erbij en schrijven dat deze stad haar naam heeft van een klein riviertje genoemd 'Legie' of 'Liege', dat in het dorp Ans haar oorsprong heeft. Na ongeveer drie mijl loopt het door de stad en mondt het daar uit in de Maas. De aartsdeken van Verdun, Richard de Wassembourg, spreekt Hubert Thomas tegen, evenals Johannes Placentius. Zij schrijven in hun geschiedenis dat Sint-Hubert, geboren in Aquitanië, de eerste bisschop van Luik en de eerste stichter was die haar tot een stad maakte en met muren liet omringen. Daarvoor was het namelijk maar een dorp. Hij zou het na haar stichting 'Liège' hebben genoemd. Er zijn anderen die niet aannemen dat hij de eerste stichter was, maar alleen de wederoprichter, waarbij ze haar een zeer oude Griekse oorsprong toewijzen. Maar er is zoveel dat haar oudheid bewijst, zowel binnen als buiten. Onder andere haar gunstige ligging, de overblijfsels van haar oude en vervallen vesten en andere heerlijke getuigenissen bewijzen dat ze lang geleden gesticht werd.

¹ *Caesar lib. 5. De bello Gallico*

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van stad Luik, p. 384-392

De stad Luik ligt wonderlijk, in een zeer aangenaam dal tussen heuvels en bergen aan de Maas. Die loopt daar met twee armen door en maakt verschillende zeer mooie bewoonde eilanden. Ze ligt op 28 lengtegraden, en 50 graden en 51 minuten breedte. Behalve de rivieren de Maas en de Legie, lopen daar nog drie andere riviertjes, te weten de Ourthe, de Vesder en de Amblève. Ze vinden hun oorsprong in het bos van de Ardennen, monden uit in de Maas en geven veel goede vis. Vooral de Ourthe brengt veel soorten vis aan, in grote hoeveelheden, onder meer een soort die zeer lekker smaakt, 'Vtinen' genoemd. Er stromen door de stad nog veel andere zeer klare wateren, zodat men overal aangename koele fonteinen ziet, zoveel dat sommige huizen twee of drie fonteinen hebben. Dit is voorwaar een mooi en nuttig ding. De stad is zeer groot en uitgestrekt. Ze omvat hoge bergen, verschillende valleien, veel klare waterlopen en zeer mooie wijngaarden. Ze wordt in omvang vergeleken met de stad Rouen, met een omtrek van ongeveer vier mijl. Zij heeft veel mooie stenen huizen, in het bijzonder het bisschoppelijk paleis. Dat wordt een prachtig en wonderlijk bouwwerk, wanneer het helemaal afgewerkt is. Het werd opgericht door kardinaal Erard de la Marck, bisschop² van Luik. Daarenboven heeft deze stad veel mooie, gewone burgerwoningen. Aangaande de godsdienst mag men echter zeggen dat Luik qua kerken, kloosters en conventen alle steden van Frankrijk en van Hoog- en Nederduitsland overtreft in aantal, fraaiheid en rijkdom. Hier zijn namelijk acht zeer rijke en prachtige kapittelkerken met kanunniken. Bovenal is er het kapittel van Sint-Lambertus, patroon van de stad, gesticht door Sint-Hubertus en bevestigd door de paus van Rome, met grote rijkdom en een groot jaarlijks inkomen uit zijn goederen. Het heeft dergelijke grote macht en zeggenschap dat het naast de bisschop ook een deel van het bewind van het land en van het bisdom voert. Maar niemand mag hier kanunnik worden, tenzij hij een geboren edelman, doctor of licentiaat is. Ze mogen naar believen uittreden en een vrouw huwen, als zij geen mis hebben opgedragen. In deze hoogwaardige kerk zijn veel relieken en daarvoor mooie en kostbare sieraden.

P 385

Er is ook een grote Sint-Joris te paard van zuiver goud, geschonken door hertog Karel van Bourgondië³ als een goedwillige boete, omdat hij de stad met geweld had ingenomen en zo wreed behandeld had, zoals wij hierna zullen beschrijven. In Luik

² (prins-)bisschop

³ Karel de Stoute

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van stad Luik, p. 384-392

zijn ook vier prachtige abdijen, waarvan de voornaamste de volgende zijn. Sint-Laurentius bevindt zich buiten de poorten in de voorstad, en in de stad vinden we de Sint-Jacobsabdij. Ze behoren beide tot de orde van Sint-Benedictus en hebben beide een zeer mooie bibliotheek. Daarenboven zijn er ook drie vrouwenkloosters en vier bedelende orden. Sommige kloosters onder hen hebben dubbele conventen, zoals de franciscanen: de ene zijn observanten en de andere conventuelen. In Luik zijn 32 parochiekerken, waarvan de voornaamste zijn: Onze-Lieve-Vrouw, Sint-Jan-Baptist, en Sint-Servatius. Daarenboven zijn er nog veel andere kerken, kloosters en gasthuizen, allemaal zeer goed beheerd en goed voorzien. In totaal zijn er zowel binnen als buiten de stad meer dan honderd kerken. Bijgevolg heeft de vermaarde Petrarca met recht geschreven:

“Ik heb Luik gezien, uitmuntend en aanzienlijk qua geestelijkheid.”

De 32 ambachten in deze stad hebben veel macht en aanzien in zaken van algemeen belang, zodat er geen algemene ordonnantie mag uitgevaardigd worden zonder hun toestemming. Onder de ambachten is dit van de goudsmiden het voornaamste en dat van de hoefsmiden het alleroudste. Luik is een voortreffelijke, volkrijke en zeer goed bewoonde stad. Het volk is zeer scherp van verstand en begrip, en behendig in alle dingen. Door een oude, slechte gewoonte zijn ze in het algemeen echter meer geneigd tot ledigheid, twist en tweedracht onder elkaar, dan tot arbeid en eendracht. Ze zijn niettemin zeer moedig, sterk en heftig met wapens, waartoe zij zich altijd dapper hebben getoond en geoefend, wat zij nu nog beroepsmatig doen.

Geleerden

Aangaande de geleerdheid. Ze hadden altijd en hebben nog steeds zeer geleerde mannen. Zo waren er nog recent Notger, Franco en Etienne de Liège, alle drie bisschoppen en geboren in deze stad. Daarnaast zijn Adelmanus Leodiensis⁴, Egbert de Liège en Lambert le Bègue geleerde en eerbiedwaardige prelaten, die allemaal mooie werken nagelaten hebben. Tegenwoordig leven hier nog Henricus Vevius⁵ raadsheer, een zeer geleerd man en groot redenaar. Ook leeft hier Balduinus Valle⁶, een voortreffelijk rechtsgeleerde. Gilbertus Limburgius⁷ is een uitnemend dokter in de geneeskunde, die daarom (met eer, lof en vermaardheid) verschillende bisschoppen heeft gediend. Nu dient hij nog de huidige bisschop. Ten slotte spreken de Luikenars gewoonlijk Frans, maar zeer verbasterd, gebroken en vreemd, omdat zij zich

⁴ Adelman de Liège

⁵ Henry le Vève

⁶ Vallensis/de Vault

⁷ Gilbert Fuchs

bevinden tussen Frankrijk, Duitsland en de Nederlanden. Het wordt dagelijks echter beter en beter. De adel en andere voortreffelijke lieden spreken een zeer mooie taal. Hoewel Luik een rijksstad is, blijft ze toch ze enkel aan de keizer onderworpen. Dit zelfs in die mate, dat wanneer hij tegen de Turken ten oorlog trekt ze hem een zeker en klein aantal krijgsvolk ter beschikking moet stellen, of geld als betaling daarvoor. Daarentegen staat ze onder het bestuur van de bisschop, zowel wat het wereldse als het geestelijke betreft. De Luikenaars genieten nochtans zodanige privileges en vrijheden, dat zij vrank en vrij met hun burgemeesters en andere wethouders van de gemeente het bewind meestendeels zelf bepalen. Voor beroepsprocedures in geestelijke zaken gaan ze naar Keulen en van daaruit naar Rome. Voor burgerlijke zaken gaan ze naar het Rijkskamergerechtshof te Spiers. Deze stad was eertijds een meer bloeiende stad dan nu, toen de letteren en allerlei schone kunsten daar zeer wonderlijk beoefend werden. Op dezelfde moment studeerden hier 9 koningszonen, 24 zonen van hertogen, 29 zonen van graven en veel andere kinderen van grote baanderheren, zoals dezelfde auteur Hubert Thomas schrijft. De meeste van deze jonge heren (volgens sommigen alle) waren kanunnik in de prachtige Sint-Lambertuskathedraal. Zo zeer werd de geestelijkheid toen gewaardeerd. Later werd de stad echter verwoest door de Denen en de Noormannen, en niet lang geleden zelfs door hertog Karel van Bourgondië⁸, in het jaar 1468. De Luikenaars hadden hun eigen bisschop schandelijk onthaald en om nog andere redenen heeft hij in een vlaag van woede en gramschap de stad belegerd, veroverd en helemaal doen verwoesten, uitgenomen de kerken. Mettertijd en met aanhoudende vrede werd ze wederom helemaal hersteld en mooi heropgebouwd. Ze is lange tijd aldus zeer voorspoedig gebleven.

Maastricht slaan we over, omdat wij die stad beschreven hebben bij Brabant, want ze behoort half tot dat hertogdom. Verder beschrijven we de andere Luikse steden.

Bouillon is een sterk slot, gelegen op vier mijl van Yvois⁹ en wel zestien van Luik. Het staat wonderlijk op een berg, met beneden een voorstad die eertijds een mooie stad is geweest. Dit kasteel is zeer goed voorzien van vesten en muren, en vanbinnen is het groot genoeg om veel weerbaar volk in te leggen ter bescherming. Omwille van de ligging en versterking werd het bijna voor onoverwinnelijk gehouden. Maar met de proef op de som (zoals het gewoonlijk met zulke sterke plaatsen geschiedt) kwam het

⁸ Karel de Stoute

⁹ Nu: Carignan

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van stad Luik, p. 384-392

zo niet uit. Gezien het feit dat het in korte tijd bestormd werd door verschillende vijanden, en onder verschillende gouverneurs tot vier keer toe werd ingenomen. De laatste keer gebeurde in het jaar 1552, toen het slecht voorzien was en zonder hoop op ontzet overgegeven werd in de handen van de Fransen. Dit slot houdt nog de titel van hertogdom van de oude stad en heeft de heerschappij over een gebied met dorpen en gronden. Naar deze stad heeft de hoogvermaarde vorst Godfried van Bouillon zijn bijnaam gekregen, als van zijn eigen vaderlijk goed.

P 386

Hij was bij de eersten om zich samen met zijn broers Eustaas en Boudewijn aan te bieden op het Concilie van Clermont in Auvergne in jaar 1096. Hij wou zo de kruistocht leiden tegen de ongelovigen, naar het heilig land. Om voor zo een verre reis over meer middelen te kunnen beschikken, heeft hij dit hertogdom verkocht aan Otbert, bisschop van Luik. Hij heeft meer lof en eer behaald met de verkoop, dan de koper met de aankoop. Godfried heeft met zijn broers in deze oorlog grote dapperheid betoond. Bij het innemen van de stad Jeruzalem in 1098 was hij de eerste die de muren beklom, en Eustaas zijn broer was de tweede. Omwille van deze moedige daad en andere verdiensten heeft het hele leger Godfried willen kronen tot koning van Jeruzalem. Maar hij heeft zeer edelmoedig daarop geantwoord dat het geenszins zijn wil of bedoeling was om met een gouden kroon gekroond te worden, in de stad waar onze Heer en Zaligmaker met doornen gekroond is geweest. Hij heeft zo het bewind aanvaard zonder koninklijke titel. Het jaar daarop, na zijn dood, volgde zijn broer Boudewijn hem op. Deze werd wel gekroond en wordt bijgevolg beschouwd als de eerste koning van Jeruzalem. Het schijnt dat dit hertogdom tegenwoordig toebehoort aan de bisschop van Luik. De heer van Sedan beschouwt zich echter als erfgenaam van het Huis de la Marck en draagt daarom de titel van hertog. Bij de laatste vrede van het jaar 1559, tussen de koning van Spanje en de koning van Frankrijk, is Bouillon echter teruggegeven aan de bisschop van Luik. Dit gebeurde nochtans zonder afbreuk van het recht van de heer van Sedan, die het geërfd heeft na het overlijden van zijn vader in 1556.

Franchimont, eertijds een besloten en mooie stad, heeft nu geen vesten en is alleen maar een groot dorp. Het heeft wel een goed en sterk slot, dat door de voornoemde kardinaal en bisschop Erard de la Marck heropgebouwd werd. Die plaats ligt op vier

mijl van Luik en bezit nog de waardigheid van markgraafschap, met rechtspraak en heerlijkheid.

Bij deze plaats ligt een dorp genaamd **Theux**, waar in de omgeving verschillende loodmijnen van zeer goede kwaliteit te vinden zijn. In het gebergte ziet men veel steengroeven van zeer mooi zwart marmer, zoals hetgeen dat wij besproken hebben in de beschrijving van Namen.

Anderhalve mijl van Sint-Truiden en vier mijl van Luik ligt **Loon**, in Nederduits **Borgloon** genaamd. Dit is een redelijk fraai stadje met een heerlijkheid en een groot grondgebied. Het heeft veel mooie dorpen die daaronder staan, zodat deze plaats verheven is tot een graafschap¹⁰. De titel daarvan is zeer oud en heeft verschillende doorluchtige en hoogvermaarde vorsten gehad. Ten tijde van Karel de Grote was het al een graafschap, maar werd toen het graafschap Diostien genoemd, naar een vorige heer. Later is dit door de keizer gegeven aan heer Ogier van Denemarken, pair van Frankrijk. Hij was vermaard in de fabuleuze gedichten van Pulci, Boiardo en Ariosto. Het werd onder de heren zo genoemd en kreeg daarna de naam Loon. Mettertijd kwam het onder de heerschappij van de bisschoppen van Luik.

Borgworm is gelegen op het riviertje de Jeker, dat daar kort in de buurt ontspringt. Het stroomt dan door naar Tongeren en mondt uit in de Maas, verder te Maastricht. Deze plaats ligt op vier mijl van Luik in het graafschap Haspengouw. Het is daarvan de hoofdstad, die redelijk goed bewoond is.

Andere voorname steden

Nu zullen wij naar onze gewoonte in het kort de andere steden beschrijven. Maar aangezien die zeer verspreid zijn in het bisdom, zullen we de volgorde die we in de andere landschappen gebruiken niet helemaal aanhouden. We zullen de voornaamste na elkaar verklaren, en daarna sommige zeer opmerkelijke en vermaarde plaatsen beschrijven.

Tongeren ligt op drie mijl van Luik en drie van Maastricht, op de voornoemde rivier de Jeker. Deze stad heeft de naam gekregen (zo schrijft Sebastian Münster, hoewel anderen de oorsprong veel ouder stellen) van de 'Tongeren'. Dit oud Hoogduits volk kwam van over de Rijn en heeft veel land ingenomen. Ze hebben deze stad gebouwd en vandaar is lang voor de komst van Julius Caesar, de naam Germanus gekomen (zo schrijven sommigen). Germanus betekent "gar man", of geheel en volkomen man. De andere Hoogduitsers hebben hen namelijk die naam gegeven, omwille van de

¹⁰ graafschap Loon

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van stad Luik, p. 384-392

mannelijke en dappere daden van dit volk. Later hebben de anderen overal als burens algemeen dezelfde naam Germanus aangenomen. Deze stad was groot en hoofdstad van veel andere plaatsen, die de Tongerenaren in Brabant en in de omliggende gebieden hebben gesticht of met geweld onder hun macht hebben gebracht. Uit deze natie en uit dit land zijn de prinsen van den bloede der Pepijns¹¹ gesproten. Daaruit stamt later de hoogloffelijke Karel de Grote. Deze stad is de eerste geweest van heel Frankrijk en Duitsland, die door de predicatie van Sint-Maternus tot het Christelijk geloof bekeerd is in het jaar 101 (zo leest men). Deze Maternus, geboren te Pavia in Lombardije, is hier de allereerste bisschop geweest en is gestorven in het jaar 138¹² (volgens Johannes Placentius). De bisschoppelijke zetel is door Sint-Servatius overgebracht naar Maastricht en later werd deze verplaatst naar Luik in het jaar 713.

P 387

Daarna heeft Attila, koning van de Hunnen¹³, deze oude en mooie stad met zeer fraaie huizen en meer dan honderd voortreffelijke kerken verwoest. Hieruit bleek plots de grootte en de belangrijkheid van de stad. En als er nog iets overbleef van de vroegere glans of wat er door de inwoners heropgebouwd was, dan werd het ten tijde van Karel de Kale, keizer en koning van Frankrijk, opnieuw verwoest door de Noormannen. Op deze manier werd een zeer grote en machtige stad teruggebracht tot een klein en zwak stadje dat onderdanig is aan de geestelijke overheid, ondanks dat de stad veel koningen heeft gehad, namelijk Menapius, Govardus, Karel Inach en Ambiorix, en over een zeer machtig en dapper volk heerste.

Tegenwoordig blijft hier niets anders over dan sommige relikwieën, en binnen en buiten overblijfsels van de oude glorie. Onder andere is hier een zeer wonderlijke baan die wel tachtig mijl ver tot Parijs loopt, zo strak en recht als een draad. Deze baan was vroeger met kasseien geplaveid. Op veel plaatsen ziet men nog de zeer grote kasseistenen waarmee de hele baan gekasseid was. Voorts ziet men ook de overblijfselen van de muren aan beide zijden van de hoger gelegen kasseiweg als een dijk. Het volk was zo verwonderd van dit werk dat het dacht dat de duivel deze steenweg in drie dagen en drie nachten gemaakt had. Deze straat werd de 'Kassei' genoemd, in het Frans 'la Chaussée'. Het schijnt een Romeins werk te zijn om het volk

¹¹ Pepiniden of Pippiniden

¹² circa 328

¹³ *Siegebert. In Chronic.*

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van stad Luik, p. 384-392

aan de arbeid en de oefening te houden. Het zou ook dienen om ledigheid en luiheid te schuwen, die het volk zou kunnen aanzetten tot muiterij.

Als een belangrijke herinnering, en verwijzend naar de oudheid, staat in Tongeren tegenwoordig nog altijd een zeer oud kerkje. Dit komt nog uit de tijd dat de heidenen er de afgod Hercules vereerden, zoals nu nog altijd te zien is aan zijn beeld op de poort. Ook is hier een zeer mooie oude kerk, gewijd ter ere van Onze-Lieve-Vrouw. Het is een zeer mooi en eerbiedwaardig heiligdom dat met grote rijkdom versierd is, waar relikwieën van de moeder Gods en van de discipelen van onze Heer kunnen bewonderd worden. Hier wordt nu iedere week een zeer mooie paardenmarkt gehouden, waar veel paarden gebracht worden, zowel uit Hoogduitsland als uit Nederland. Hubert Thomas, bekend als geleerd en deugdzaam man, schrijft dat in vroegere tijden de grote zee tot aan de muren van deze stad kwam. De hiervoor aangehaalde redenen en waarschijnlijkheden zijn niet redelijk, noch de waarheid. Dit komt gezien het feit van de ligging van de plaats en hoe ver deze van de zee verwijderd is. Het is dus onmogelijk dat de zee ooit tot daar kwam (hij moet het mij vergeven als ik hem tegenspreek).

P 388

Dit zou niet kunnen gebeuren zonder de ondergang van al het bijliggende land. Wie nauw oplet zal bemerken dat er aan de noordzijde in Gelderland, Overijssel en Friesland zoveel rivieren en hindernissen zijn dat de grote zee daar niet voorbij kon om tot Tongeren te geraken. Met Frankrijk in het zuiden en Duitsland in het oosten zijn de provincies aan die zijde zo ver verwijderd van de zee dat dit niet kan gebeuren. Brabant, heel Henegouwen en Vlaanderen liggen in het westen, en zijn vol rivieren en bergen die de doortocht van de baren van de zee verhinderen. Dan blijft de noordzijde aan de westkant over, waar de zee het dichtstbij gelegen is. Hier bedraagt de afstand meer dan honderd mijl tussen de zee en Tongeren. Bijgevolg zou de zee, eer ze zou kunnen slaan tegen de muren van Tongeren, het gebied van Brabant, Vlaanderen en Zeeland moeten verdrinken en overspoelen. Maar wanneer men kijkt naar de landkaart, ziet men hoe ijdel en onwaardig deze veronderstelling is voor geleerde mannen en diegenen die op die plaats geboren zijn. Zoveel te meer werd deze onwaardige dwaling door de autoriteit verworpen, zoals men ziet. Anderen zijn aangelokt (zonder daar verder over na te denken) om in dezelfde dwaling te

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van stad Luik, p. 384-392

vallen, tot grote schade en nadeel van de lezers.

Sommigen menen dat men in deze stad het uitstekend goede fonteinwater vindt, dat Plinius in zijn natuurgeschiedenis beschrijft in het eenendertigste boek¹⁴, met deze woorden: "Te Tongeren, een stad in Gallia, is een mooie en heerlijke fontein die met zeer veel bubbels druppelt en de smaak van verroest ijzer heeft. Dit smaakt men alleen als men ervan gedronken heeft. Deze drank purgeert het lichaam, verdrijft de derde koorts en breekt de steen. Bij het opwarmen wordt dit water troebel en wordt het uiteindelijk rood."

Diegenen die menen dat dit het water van Plinius in Tongeren is, tonen in de stad een oude fontein met troebelachtig water, die men nu nog op die plaats ziet. Ze zeggen dat het dezelfde is en dezelfde kracht heeft als Plinius schrijft. Wij hebben echter de zaak naarstig onderzocht en de mening gevraagd van velen, en in het bijzonder van voortreffelijke medicijnmeesters, zowel van hier als van elders. We komen tot het besluit dat de fontein waarover Hubert Thomas schrijft, niet deze is, noch dergelijke kracht heeft als hij zegt.

Maar we vinden met zeker bescheid dat de fontein waarover Plinius schrijft, gelegen is in een zeer aangenaam bos in de Ardennen. De fontein ligt wel acht mijl van Tongeren, vijf van Luik, twee en een halve mijl van Limburg en een halve mijl van het dorp Spa. In hetzelfde gebied, in de heerlijkheid van Luik en het markgraafschap Franchimont, zijn veel andere zeer klare bronnen die menige kwalen en ziekten genezen. Maar de meest geprezen, zekerste en beroemdste van alle is de bron van Sauvenière, gelegen op een hoge berg. Ze geneest in het bijzonder de derdedaagse koorts, waterzucht, graveel of rijzende steen, en uitdroging. Het zuivert de maag en verkoelt de lever. Schiatis en ander branderig flerecijn¹⁵ wordt zeer verlicht en verzacht. Dit water smaakt wat naar ijzer en op het vuur wordt het eerst troebel en daarna helder en roodachtig van kleur. Volgens mij komt dit door het feit dat het land vol ijzermijnen ligt, en daarvan krijgt het water de smaak van ijzer. Maar dit schaadt geenszins. Als men het nuchter of na het eten of op andere tijdstippen een goed deel drinkt, is het niet alleen gezond tegen de voormelde kwalen, maar helpt het ook bij de vertering in de maag en zorgt het voor zeer goede appetijt en eetlust. Daarom komt hier ieder jaar in de maand juli zeer veel volk van alle kanten. Hoe warmer, hoe beter en gezonder dit water is. Zo lijkt dit bronwater (als men het volgens zijn kracht beschouwt) zeer goed op hetgeen Plinius beschrijft, hoewel hij niet zo duidelijk is over de kracht, noch de plaats. Want 'Tungri civitas' betekent niet alleen de stad Tongeren,

¹⁴ *Plin. lib. 31. cap. 2*

¹⁵ jicht, reumatiek

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van stad Luik, p. 384-392

maar in het algemeen ook het hele volk, de omstreken en de heerlijkheid. Veel andere schrijvers hebben de stad Tongeren zeer heerlijk vernoemd: niet alleen de hedendaagse, maar ook Strabo, Cornelius Tacitus en Julius Capitolinus. Nog op de dag van heden zijn er in Nederland verschillende sporen, herinneringen, getuigenissen en overblijfselen van de grote vermaardheid en heerlijkheid van dit Tongeren. Dit zien we onder meer bij Tongerenheim bij Keulen, Tongerlo in Brabant, Tongerlo in de Peel in Brabant, en Tongrinne in het graafschap Namen.

Hoei was in oude tijden een vermaarde, grote en machtige stad, die volgens sommigen 'Benefacta' werd genoemd, dat betekent "goed gemaakt". Maar ze werd daarna menigmaal door grove, barbaarse naties verwoest, en heeft naast haar status en ook haar naam verloren. Ze wordt tegenwoordig Hoei genoemd, naar het sterk stromend riviertje met dezelfde naam. Dit riviertje ontspringt bij het dorp Havelange en loopt – vooral bij regen – met zeer sterke stroming richting het noordwesten tot het in Hoei in de Maas uitmondt. De Maas heeft daar twee armen en deelt de stad in twee delen. Over dit water ligt een wondermooie brug. Deze stad Hoei bevindt zich

P 389

op vijf mijl van Luik. Ze is nu redelijk welgesteld, met een sterk slot op de hoogte van een berg, gemaakt door de voornoemde kardinaal-bisschop van Luik. De streek rond Hoei ligt vol mijnen van goed ijzer, waar men doorgaans in werkt. Er zijn ook zeer veel beesten.

Hasselt ligt op de rivier de Demer, op vier mijl van Maastricht en zes van Luik. Het is een redelijk mooi stadje en goed bewoond. Niet ver van Hasselt ligt aan de Demer het fraaie dorp Kuringen, waar het heerlijk paleis staat dat de voornoemde kardinaal daar heeft doen bouwen. Omwille van de aangename omgeving gingen de bisschoppen zich daar dikwijls met de hovelingen vermaken.

Sommigen denken en zeggen dat **Dinant** in oude tijden de naam gekregen heeft van een kerk, daar gesticht ter ere van de godin Diana (hoewel de naam nu veranderd is). Daar werden tot haar eer offeranden gebracht, zoals in haar vermaarde tempel van Efese. Deze stad is gelegen op de rechteroever van de Maas, op twaalf mijl van Luik en op een kwart mijl van Bouvignes¹⁶, dat op de andere kant van het water ligt. Deze

¹⁶ Bouvignes-sur-Meuse

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van stad Luik, p. 384-392

stad was vroeger ook een voorname en bedrijvige stad, maar door oorlog en vreemde bezetting werd ze dikwijls verwoest en bedorven, onder andere door hertog Karel van Bourgondië¹⁷. In het jaar 1554, nadat het opnieuw in goede staat hersteld werd, is koning Hendrik de tweede van Frankrijk, nadat hij Marienburg ingenomen had, in eigen persoon met een geweldig leger naar Dinant gekomen. Hij nam de stad gemakkelijk in. Door de wanorde bij de overmoedige Hoogduitsers werd ze geplunderd. Het slot werd met grof geschut beschoten en heeft de eerste storm dapper weerstaan. Maar wanneer het opnieuw vreselijk bestormd werd, hebben de verdedigers het kasteel overgegeven, op vraag van de Hoogduitsers. De stad werd door de Fransen vernield en verwoest, maar tegenwoordig is ze wederom opgebouwd en het slot wordt ook hersteld. Het land is goed en vruchtbaar en vol zwarte marmer, en overal zijn ijzermijnen. Daarenboven zijn hier ook bergen en groeven van andere mooie bouwstenen. Bijgevolg doen veel rijke kooplieden van hier goede zaken zelfs tot in Engeland.

Twee mijl van Stokkem en zeven van Luik ligt **Maaseik**, op de linkeroever van de Maas. Het is een redelijk goede stad. Een mijl daarvandaan ligt de aangename plaats Thorn, met de grote en prachtige abdij van de oude orde en stichting van de kanunnikessen. Daar worden geen andere vrouwen toegelaten dan dochters van graven, baanderheren of ten minste van ridders van adel, zoals ook te Bergen in Henegouwen. Deze vrouwen mogen een man huwen, behalve de abdis. Zij heeft een groot jaarinkomen en heeft ook groot zeggenschap over het gebied en de dorpen, zowel in het geestelijke als in het wereldlijke. Ze staat onder de bescherming van het keizerrijk en heeft zodanige macht en privileges, dat ze goud en zilver geld doet munten. Hierdoor bezit ze een eervolle status, met kanunniken en kapelaans die instaan voor de kerkdienst en veel andere dienaars en officieren.

P 390

Stokkem is een mooi stadje, ook gelegen op de linkeroever van de Maas, op drie mijl van Maastricht en zeven van Luik. Deze plaats is door de voornoemde kardinaal Erard de la Marck heropgebouwd.

¹⁷ Karel de Stoute

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van stad Luik, p. 384-392

Twee mijl van Maastricht en vier van Luik ligt een zeer klein stadje, **Bilzen** genoemd. Ongeveer een kwart mijl daarvandaan en op twee mijl van Maastricht, op de rivier de Demer, is een mooi dorp op het grondgebied van Luik, en ook een zeer heerlijke abdij, genoemd **Munsterbilzen**. Deze abdij is van kanunnikessen en adellijke vrouwen, ook naar believen mogen huwen. De abdis heerst over een groot gebied, zowel voor het geestelijke als het wereldlijke, ontvangt een grote jaarlijkse opbrengst en bezit veel prebenden. De plaats is groot en heerlijk met een kerk, een wonderlijk mooi klooster en veel andere bijhorende, bijzondere huizen. In dit convent is een hele eenhoorn te zien van wel zes en een halve voet lang. Volgens sommigen werd deze hier gebracht door de dochter van een hertog van Bretagne, die hier non is geworden. Ze leefde zo heilig dat de plaats naar haar werd genoemd, Sainte-Amour. Men heeft onlangs een ontwerp gemaakt van een kanaal om de Demer en de Maas met elkaar te verbinden, in een plaats genoemd Smeermaas, iets meer stroomafwaarts van Maastricht. De plaats is daartoe zeer geschikt, met rondom ongeveer twee mijl plat en effen land. Het is voorwaar een mooie vondst. Zo zal men door dit kanaal de schepen van de Maas tot in de Demer en verder in de Dijle, de Rupel, de Schelde en uiteindelijk naar de zee brengen. De schepen zullen door veel steden, dorpen en plaatsen varen, tot groot profijt van heel het land en de omliggende streken. Het volk zal echter niet meer genoodzaakt zijn om zoveel waren en goederen te doen komen uit Frankrijk en uit het land van Luik, zoals tot voor kort. Ook is het niet meer nodig om aan de andere kant door Gelderland en Holland te varen met grote kosten, tijdverlies, gevaren en moeilijkheden voor de kooplieden.

Sint-Truiden, anderszins Centron geheten, omdat men zegt dat daar de Centrones gewoond hebben, een volk dat Caesar vernoemt in zijn *Commentaren*. Het ligt op drie mijl van Tongeren en zes van Luik. Het is een goede en fraaie stad waar men Brabants spreekt, zoals ook nog in de richting van Luik, vier mijl verder. Ze beschouwen zich als Brabanders, al zijn zij onderdaan van de bisschop van Luik. Daar is de abdij van Sint-Trudo, die de stad haar naam gegeven heeft. Ze is zeer rijk en machtig, want de abt is heer van de helft van de stad, terwijl de bisschop dat is van de andere helft. De heren en de wethouders van de stad worden voor de helft gekozen door de bisschop en de andere helft door de abt van deze abdij. De vermaarde prelaat Roel of Rudolphus, abt van Sint-Truiden, was ooit herder van deze abdij. Hij werd zeer geprezen door Trithemius en gerekend onder de voortreffelijke

mannen. Bij deze stad bevindt zich de zeer edele en heerlijke commanderij van Bernissem¹⁸ van de orde der Duitse Ridders.

Thuin is een redelijke stad in Henegouwen, vijf mijl van Bergen en negentien van Luik. Niet ver van Thuin en Couvin, zijn twee zeer mooie en rijke abdijen van Aulne en Lobbes, liggend tussen de Samber en de Maas onder het gebied van Luik. Men zegt dat deze laatste de naam heeft van een versterking opgericht door Julius Caesar, genaamd 'Castra Labiena'¹⁹, omdat Labienus, zijn bevelhebber en welbeminde hoofdman, daar zijn leger had.

Visé ligt op twee mijl van Luik, vier van **Waremme** en zes van **Beringen**. Het zijn redelijk goed gelegen plaatsen. **Herk, Bree, Peer** en **Hamont** liggen even ver van Luik, op zeven mijl. **Ciney** is een zeer oud maar klein stadje, dat ligt op acht mijl van Luik. **Fosse** ligt op tien mijl van Luik, en **Couvin** op achttien mijl: het zijn redelijk welgestelde stadjes. **Florennes** ligt even ver van Beaumont en van Namen, namelijk op vijf mijl. Het was vroeger een mooi stadje. Maar in de laatste oorlogen der koningen werd ze verwoest en bedorven door de Fransen en kan moeilijk heropfleuren.

P 391

Seraing²⁰ ligt op drie mijl van Luik. Het is een mooie versterking waar de Ceresi gewoond hebben (althans volgens sommigen), waarover Caesar schrijft. Deze stad is lange tijd verwoest gebleven, maar is later heropgebouwd door kardinaal de la Marck. Op ruim een mijl van Luik ligt tegenwoordig nog een dorp, Ebur²¹ genoemd. Men denkt dat het vroeger de voornaamste woning en hoofdstad der Eburonen was, van wie ze de naam kreeg. Bij dit dorp zijn veel mijnen van zeer goede zwavel.

Ongeveer een mijl van Luik ligt **Herstal** of Heristel, waarvan Pepijn de tweede de bijnaam kreeg. Herstal en Jupille zijn beide zeer vermaarde plaatsen die werden beschreven door verschillende schrijvers. Aan beide zijden van de Maas waren in deze plaatsen eertijds heerlijke paleizen en mooie huizen, net als grote burchten en kastelen. Die hoorden toe aan de Pepiniden, hoogvermaarde vorsten die zich daar

¹⁸ of Bernshem

¹⁹ het legerkamp van Labienus

²⁰ Cerei

²¹ Embourg

gingen verlustigen, vermaken en vermeien. Er is namelijk geen mooier, vruchtbaarder of gelukkiger land te vinden wat betreft de lucht, rivieren, bossen, bergen, dalen, wijngaarden en vruchten alom, en ook de jacht, visserij en vogelvangst. Daarom heeft Karel de Grote hier dikwijls verbleven en zijn Pasen²² gehouden.

Het bisdom Luik is indertijd gesticht door Hubertus, zoon van Bertrand, hertog van Aquitanië. Uit godsvrucht verliet Hubertus zijn vaderland en kwam naar Brabant. Hij heeft grote vriendschap aangeknoopt met Lambertus, bisschop van Maastricht, hiervoor vermeld. Maar na een tijdje is hij naar Rome getrokken om de paus te ontmoeten en de heilige plaatsen te bezoeken. Daar kreeg hij het bericht dat Sint-Lambertus te Maastricht zeer wreed gemarteld en onthoofd was. Daarop heeft paus Sergius I Hubertus benoemd tot bisschop van die plaats. Wanneer hij terug naar Maastricht kwam, werd hij zeer vriendelijk en goed ontvangen. Maar verbolgen over het onrecht dat dit volk tegen Sint-Lambertus bedreven had, wilde hij de bisschopszetel naar een andere plaats overbrengen. Daarom is hij naar Luik gegaan en heeft er de stad gesticht of heropgericht en haar de naam Liège of Luik gegeven (zoals sommigen zeggen). Nadat hij de stad had verfraaid met veel mooie gebouwen voor de godsdienstuitoefening en woningen voor de mensen, heeft hij de bisschopszetel met toestemming van paus Constantinus overgebracht van Maastricht naar Luik, in het jaar 713. Hij heeft daar ook het lichaam van Sint-Lambertus laten overbrengen. Om diens naam te eren heeft hij die mooie kerk laten bouwen en dat heerlijk kapittel van kanunniken of domheren opgericht. Hij heeft daar zo heilig geleefd en zijn leven beëindigd dat hij wel met recht heilig verklaard werd. Gerekend vanaf Sint-Hubertus tot nu telt men 57 bisschoppen van Luik, onder wie er veel godvruchtige en heilige mannen zijn geweest. Ze gedragen zich tegenwoordig nog zeer rechtschapen en godvruchtig. Onder andere was er onlangs de voortreffelijke en vermaarde Erard de la Marck, kardinaal van de Heilige Stoel, broer van de zeer vrome Robert de la Marck, die zeer hoog geacht werd door alle vorsten en landsheren. Hij heeft gezorgd voor rust en vrede in heel het land, die nu sinds dertig jaar duurt. Hij heeft de stad Luik niet alleen op alle mogelijke manieren hersteld en verfraaid, maar ook veel heerlijkheden, steden en kastelen herbouwd en van de grond af hersteld. Hij is gestorven in 1538, zoals blijkt op zijn graf in het koor van de Sint-Lambertuskerk. Daar wordt hij afgebeeld in brons, al knielend met de dood voor hem. Daarop staat

²² te biechten en te communie gaan in de paastijd
L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van stad Luik, p. 384-392

het grafschrift gegraveerd dat hij daar tijdens zijn leven liet opstellen:

“Erardus à Marca, mortem habens prae oculis vivus posuit”.

Na hem kwam Cornelis van Bergen, heer van Zevenbergen, die zich niet aangetrokken voelde tot een dergelijke functie. Hij heeft het bisdom met het land overgedragen aan Joris van Oostenrijk, natuurlijke zoon van keizer Maximiliaan I, aartsbisschop van Valencia. Na zijn dood is zijn coadjutor, Robert van Bergen, tot bisschop verkozen. Hij was de broer van de markgraaf van Bergen op Zoom, en was een jong, geleerd en godvruchtig heer. Maar wegens ziekte en zwartgallig humeur heeft hij het bisdom verlaten. Na hem werd Gerard van Groesbeek gekozen. Hij was de deken van Sint-Lambertus en een zeer edele, deugdelijke en voortreffelijke heer, die later tot kardinaal werd benoemd.

P 392

De bisschop van Luik wordt gezamenlijk door het kapittel van Sint-Lambertus gekozen, dan door het volk aanvaard en verder door de paus bevestigd. Deze herder van Luik is niet alleen bisschop, maar ook prins van het Rijk, hertog van Bouillon, markgraaf van Franchimont en graaf van Loon en van Haspengouw. Het gaat hier over alle steden en streken die onderworpen zijn aan de heerschappij van het bisdom Luik. De bisschop heeft jaarlijks grote inkomsten die gewoonlijk meer bedragen dan 30.000 dukaten per jaar. Als hij in de gunst van het volk staat, krijgt hij daarvan veel hulp, onafgezien van de talrijke prebenden, officies en voordelen die hij naar believen kan geven.

Aken

Dit is voldoende, nu zullen we spreken over Aken. Het groot verschil tussen het land en volk van Luik en van Aken is opmerkelijk. Ze liggen op minder dan zes mijl van elkaar en zijn buren en familie van mekaar. Ten eerste is Luik onderdanig en Aken vrij. Ze vallen beide onder verschillende bisschoppen, maar onder de bescherming van het Keizerrijk. In Luik spreekt men Frans en in Aken Duits. Het volk van Luik is lichtzinnig, vrolijk, genoeglijk en gemeenzaam. Die van Aken zijn zwaarmoedig, zeer ruw, straf en terughoudend. In het kort gezegd, ze zijn verschillend van natuur, gebruiken, leven en wetten, net zoals de Fransen en de Duitsers niet weinig van elkaar verschillen. Het verschil tussen deze bevolkingen is echter niet zo verwonderlijk, aangezien de ene mens van de andere verschilt zoals het verschil van L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612 Beschrijving van stad Luik, p. 384-392

de lucht en van het land van Aken en van Luik, die beide onder eenzelfde klimaat liggen. De zomer begint namelijk vroeger in Luik, waardoor de vruchten, koren en zaden eerder rijpen dan in Aken. Dit gebeurt soms met zodanig verschil in tijd en lucht, dat men dikwijls ijs en sneeuw in Aken ziet, en in het land van Luik niet.